Opgesteld door: Sjerp van der Ploeg (Kennismakelaar kennisrotonde)
Vraagsteller: zorgcoördinator vmbo-school

Referentie: Kennisrotonde. (2018). *Is er een toename van het aandeel leerlingen met een disharmonisch IQ-profiel en/of grotere leerachterstanden op terrein van lezen dat vanuit het basisonderwijs naar het vmbo doorstroomt?* (KR. 347). Den Haag: Kennisrotonde.

6 maart 2018

Vraag

Is er een toename van het aandeel leerlingen met een disharmonisch IQ-profiel en/of grotere leerachterstanden op terrein van lezen dat vanuit het basisonderwijs naar het vmbo doorstroomt?

Kort antwoord

Een disharmonisch intelligentieprofiel als uitkomst van de WISC-III intelligentietest is bij kinderen geen voorspeller of indicator voor probleemgedrag, psychosociale problemen of neurologische problemen. Het voorspelt evenmin leerproblemen of achterstanden op het terrein van taal. Daarvoor is de verbale deel (VIQ) van de test een betere voorspeller. In de nieuwe versie van de WESC (versie V) is het verschil tussen verbaal en performaal IQ verdwenen.

Er is verder geen onderzoek beschikbaar waaruit kan worden afgeleid of het aantal vmbo-leerlingen met een disharmonisch intelligentieprofiel groeit of afneemt. Onderzoek laat wel zien dat de vmbo-ers veel minder lezen dan havo/vwo-ers en dat het niveau van tekstbegrip van schoolboeken die op het eigen niveau zijn toegespitst in het vmbo lager ligt dan in havo/vwo. Er is niet bekend in hoeverre dat verschil toeneemt.

Toelichting antwoord

Disharmonisch intelligentie profiel

Het verschil tussen verbaal IQ (VIQ) en performaal IQ (PIQ) komt naar voren in één specifieke zeer veel gebruikte IQ-test voor kinderen: de Weschler Intelligence Test for

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Childeren (de zogenaamde WISC-III test). Het verbale IQ verwijst naar de mate waarin kinderen taalvaardigheid zijn en naar hun algemene ontwikkeling. Het performale IQ verwijst naar handelen, het toepassen van kennis en bijvoorbeeld ruimtelijk inzicht. Samen vormen deze twee subtests de basis voor de berekening van het totale IQ (TIQ).

Wanneer de scores op het verbale en performale deel van de WISC-III test sterk van elkaar afwijken, wordt er gesproken van een zogenaamd disharmonisch profiel: een leerling is dan bijvoorbeeld zeer goed in het begrijpen van (school)teksten en erg taalvaardig is maar kan kennis relatief slecht toepassen, kan niet plannen, organiseren e.d. Het omgekeerde komt ook voor: een leerling die zeer vaardig is in het praktisch oplossen van problemen maar die moeilijk (schoolse) kennis verwerft en zich moeilijk in woord en schrift kan uitdrukken. In de totale score van de test (TIQ) komt dit verschil niet meer naar voren.

Disharmonische profielen zijn en worden in de begeleidings- en zorgstructuur rondom leerlingen en jongeren nogal eens in verband gebracht met leer- en gedragsproblemen. Daarvoor is weinig wetenschappelijk bewijs te vinden. Recent onderzoek (Graauwmans e.a. 2017) laat zien dat een disharmonisch profiel bij kinderen geen relatie vertoont met het voorkomen van psychosociale problemen of indicatoren van kwaliteit van leven (sociale acceptatie, zelfbeeld, autonomie, relatie met ouders e.d.). Eerder had Emmen (2012) ook al geconstateerd dat kinderen met een disharmonisch profiel weliswaar iets meer probleemgedrag vertonen, maar dat het om niet-sgnificante verschillen gaat (in een onderzoeksgroep van 170 kinderen). Evenmin vond zij verschillen in de mate van probleemgedrag tussen kinderen met grote en kleinere discrepanties. Moffit en Silva (1987) volgden ruim duizend kinderen tot hun elfde jaar en namen op meerdere momenten IQ-tests (WISC-R) af. Ook hier bleek al dat grote verschillen tussen VIQ en PIQ geen voorspeller of indicator waren voor gedragsproblemen of neurologische problemen. Wat zij wel vonden was dat leerlingen met een fors hogere PIQ dan VIQ meer moeite hadden met typisch schoolse vaardigheden: technisch lezen, spelling, begrijpend lezen/luisteren, woordenschat en rekenen. Het ging hierbij echter om leerlingen met een juist een ondergemiddeld VIQ. Niet het disharmonische profiel maar eerder de lage VIQ speelt daarin dus een rol.

Het verschil tussen verbaal en performaal IQ komt overigens alleen nog voor in versie III van deze specifieke test (WISC-III). Deze versie stamt uit 1991 en is in het Nederlands vertaald in 2005. De WISC-III (met het onderscheid tussen PIQ en VIQ) wordt in Nederland nog steeds gebruikt en tot eind dit jaar door de uitgever (Pearsons) ondersteund. In de meer recente WISC-IV en WISC-V komen de afzonderlijke onderdelen verbaal en performaal IQ (PIQ en VIQ) niet meer voor. In de WISC-V staan 5 indexen centraal: Verbaal begrip (Verbal Comprehension), Werkgeheugen (Working Memory), Verwerkingssnelheid (Processing Speed), Visueel ruimtelijk (Visual Spatial) en Fluid Reasoning. De Nederlandse versie van de WISC-V is sinds kort beschikbaar (WISC-IV wordt overgeslagen). Dat betekent dat de kans groot is dat de discussie over de betekenis van disharmonische intelligentieprofielen op basis van verschillen op het verbale en performale deel op termijn naar de achtergrond zal verdwijnen.

Instroom in vmbo vanuit basisonderwijs

Onderzoek naar de omvang van de groep leerlingen met disharmonisch IQ-profiel dat vanuit het basisonderwijs in het vmbo instroomt, is er niet. En dus is ook niet bekend of die groep groeit of afneemt. Wel is duidelijk op basis van onderzoek dat de vmbo-populatie afwijkt van de andere schooltypen als het gaat om het leesniveau. In een eerder antwoord van de Kennisrotonde (https://www.nro.nl/wp-

content/uploads/2016/06/031-Antwoordformulier-begrijpend-lezen.pdf) geven we aan dat in het vmbo vermoedelijk bij een grote groep leerlingen een weerstand tegen lezen bestaat. In het eerste leerjaar van het vmbo leest 67% van de leerlingen niet of nooit. Aan het einde van de basisschool en in eerste twee leerjaren havo/vwo liggen die percentages veel lager, op respectievelijk 17% en 7% (Nielen e.a., 2015). Verder rapporteren vmbo-leerlingen vaker dan leerlingen op hogere schooltypen problemen met schoolboekteksten (Haquebord, 2007). Ze kampen met taalproblemen op woordniveau: in de schoolboeken, met hun eigen woordkennis, bij het formuleren en het taalgebruik van de leraren. Toetsresultaten laten zien dat 24% van de vmbo-leerlingen onvoldoende in staat is de schoolboekteksten voor hun eigen niveau met begrip te kunnen lezen. Dat ligt voor havo-vwo-leerlingen rond de 18%. Deze resultaten geven daarmee aan dat achterstanden op terrein van lezen bij vmbo-leerlingen groter zijn dan bij de havo/vwo-populatie. Of dit verschil tussen beide schooltypen in de loop van de tijd is toe- of afgenomen kan op basis van beschikbaar onderzoek niet worden bevestigd.

Geraadpleegde bronnen

N.J.H. Emmen. (2012). *Het belang van VIQ-PIQ-discrepanties voor de diagnostiek in de kinderpsychiatrie*, Masterthesis Psychologie en Geestelijke Gezondheid Kinder- en Jeugdpsychologie, Tilburg: Tilburg University http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=128413

P.E.A. Graauwmans, J.G.M. Scheirs, M.J.A. Feltzer, M. E.J. Kouijzer & M.M.J. de Kroon. (2017). VIQ-PIQ Discrepancies are Unrelated to Mental Health Indicators in a Child Psychiatric Sample, *International Journal of Clinical Psychiatry and Mental Health*, 5, p. 39-45 https://pure.uvt.nl/ws/files/17063077/ArtikelIJCPMjuly2017.pdf

H. Hacquebord. (2007). De leesvaardigheid van vmbo-leerlingen. In: D. Schram (Red.), *Lezen in het vmbo, onderzoek, interventie, praktijk*. Delft: Uitgeverij Eburon, p. 55-75 eer- leesachterstanden.
https://www.lezen.nl/sites/default/files/lezen%20in%20het%20vmbo.pdf

T. Houtveen, S. van der Ploeg en F. Ronteltap. (2016). *Wat is er uit wetenschappelijke literatuur bekend over de effectiviteit van het gebruik van leesstrategieën voor het verbeteren van begrijpend lezen bij vmbo-leerlingen die gekenmerkt kunnen worden als zwakke lezers / probleemlezers?* Antwoord Kennisrotonde. https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/06/031-Antwoordformulier-begrijpend-lezen.pdf

F. Kezera & R. S. Arikb. (2012) An examination and comparison of the revisions of the Wechsler Intelligence Scale for Children *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46 p. 2104 – 2110 https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812015650

T.E. Moffitt & P.A. Silva. (1987). WISC-R Verbal and Performance IQ Discrepancy in an Unselected Cohort: Clinical Significance and Longitudinal Stability, *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1987, 55. p. 768-774

T. Nielen, S. Mol, M. Sikkema-de Jong & A. Bus. (2015). Waarom veel kinderen en adolescenten niet meer lezen. 4W Uitgave 1-2015/2016
http://downloads.slo.nl/Documenten/artikel%20Nielen%20Bus%204W.pdf

Meer weten?

Over de nieuwe WISC-V test

Onderwijssector

po, vo

Trefwoorden

Leerproblemen, leerlingvolgsysteem, toetsen en beoordelen, begrijpend lezen